

12 355  
*Dissertationem.* 411 12  
Philosophico-Theologicam.  
*De*  
**NOTITIA DEI**  
**TAM NATURALI**  
**QVAM REVELATA,**

*Quâ*  
Discussis potissimarum Controversiarum,  
qvæ in Scholis tñm Philos. qvàm Theol. hinc inde agitantur, ar-  
gumentis, quid in unôqvôq; genere verum aut falsum sit,  
eâ, qvâ fieri potuit, brevitate expo-  
nitur,

*Loco exercitii privati conscripsit,*  
jam verò

**Cum censurâ & approbatione,**

Summè Rever. Facult. Theol.

Witteberg.

*in lucem publicam edidit.*

**M. SIMON FRIDERICUS BARITSCHIUS,**  
Ecclesiæ Frauenhaynensis Pastor.

Coll. diss. A  
5, 15

---

**DRESDÆ,**  
**LITERIS BERGENIANIS.**

Anno 1687.

~~I 1 - 2 3~~

a. V. 15.

VIRIS  
Generosissimo, Natalium Virtutumq; Splendore  
Nobilissimo Domino,

DOMINO Gotthelff Friedrich a Schönberg/  
Dynastæ in Ober- & Nieder-Biberstein/ Nieder-Lockwitz & Trebisz/  
Sereniss. ac Potentiss. Electoris Sax. Consiliario Intimo, Ju-  
dicii Appellationum Præsidi Eminentissimo, nec  
non Redituum Provincialium Præfecto  
Summo.

ut &

Summè Reverendo, Magnifico ac Doctissimo  
Domino,

DOMINO Gottfried MEISNERO,  
Hæreditario in Protterwitz & Ubigau/ S.S. Theol. Doctori per  
totam Saxoniam Seniori, Ecclesiæ Haynensis Pa-  
stori, vicinarumq; Ephoro Gravis-  
simo,



Patronis meis Summis et atem submissè  
colendis,



Nsigni Vestrarum Virtutum præ-  
stantiâ veluti magnetis more ad limina  
Vestra rapior, Viri in utrōq; forò longè  
Eminentissimi, omniumq; ore cele-  
berrimi, ut inter clientes numerari Ve-  
stros publicè contendam. Ea nimirūm, Generofis-  
sime Domine Præses, præter stupendas ingenii dotes,  
sum-

357

summamq; in administrandâ justitiâ dexteritatem, est  
Vestræ Nobilissimæ Excellentiæ rara & pietas  
& humanitas erga modernò aliâs abjectos seculo Verbi di-  
vini ministros, ut nunquam satis deprædicari possit ab  
omnibus, quibus innotescere Tanto Viro licuit. Certe  
quoties recordor, quâm serenâ fronte, quâm blando affa-  
biliq; alloquio subinde, cùm hic Frauenhynam fortè per-  
agrat, exceptus fuerim, quâm comiter habitus, totus in-  
vota animus & suspiria resolvitur; nec unquam fui  
tâm immemor, qvin pro incolumitate Veltrâ Nobilis-  
simæ Conjugis, totiusq;ve Familiæ, ardentiſſi-  
mis hactenûster Optimum indies sollicitare precibus cura-  
verim, & adhuc pergam strenuè defatigare, ut in maxi-  
mum Reipublicæ emolumentum, omnium bonorum sola-  
tium, maximè pauperum, qui nunquam surdas ædium  
Vestrarum pulsant fores, Tantum Decus patriæ servet,  
vegetet, sospitet. Vestræ autem Magnificentiae,  
Ephore Venerande, quomodo non assurgerem?  
Quis enim non suspiciat consummatissimam omnium tâm  
divinarum quâm humanarum rerum scientiam? Sva-  
dam mellifluam? consiliorum gravitatem? certante  
quasi invicem hinc Prudentiâ illinc Experienciâ, ut TUI  
similes forsitan habeas paucos, superiorem neminem. Jàm  
ut VOBIS officia voluntatemq; declararem meam, munus  
hoc chartaceum offero (ita enim solent humiles animæ,  
quando plura, quæ volunt, assequi non valent) quò publi-

cum extaret monumentum studii erga VOS mei, & quantum Vobis deberem, Patroni Summi! Vultu igitur hilariori recipiatis, meq̄ totum VOBIS commendatum habatis oro atq̄ obtestor. Deum exhibeo conditorem & sator omnium: ut igitur primò VOS aspectū autoris deterreat obscuritas, rei tamen Dei q̄ dignitas forsan movebit, ut perlustrare ne dedignemini, nec agrè feratis, à Nominibus VESTRIS splendidis splendorem sumere opus alias per se exile. Valeatis interea PATRONI, & favere ulterius pergatis ei, qui ad cineres usq̄ erit

## Vestrarum Virtutum.

Dabam Frauenshaynæ,  
V. Idus Julii, 1687.

sincerus admirator, cliensq;ve ad preces, & qvævis officia obstrictissimus

M. Simon Fridericus Baritschius,  
Eccles. Frauemb. Pastor.

J. N. J.

I. N. J.

## Proœmium.

359  
**S**ummam esse sapientiam, nosse **DEUM**, inter omnes equidem  
mortales constat, cum nihil sit excelsius, nihil illustrius, in quod  
curam cogitationemq; conferre queamus, quam qui fecit totam  
hanc rerum universitatem, & a quo omnis in nos vita salusq; ve  
redundat. At quam ardua hæc, & quam non vulgaris est scien  
tia! Insolens quondam & intolerabilis erat vox Eunomii, quæ se  
ita intelligere **DEUM**, sicut seipsum, & non ita capere seipsum, sicut  
**DEUM**, nimis arroganter jactitabat. Optandum hoc est, non spe  
randum ulli. Etenim sicut alias, ex gravissimâ Apostoli sententiâ  
in spiritualibus ἐκ μέρες γνώσκομδις, ita vel maxime id ipsum contin  
git circa οὐρανὸν Φῶς ἀπόστολον, οὐ εἰδεὶς αὐθεωπων, οὐδὲ εἰδεὶν δώσαται.  
Vah! quanta hic abyssus! Ipse quidem Deus lux est, undiqueq; spar  
gens, inque ipsa etiam animi humani penetralia insinuans lumen  
suum, ut neminem vel talpâ cœciorem latere queat tam latè diffusus  
splendor majestatis, in minutissimis etiam radians & perstringens  
oculos mentis: ideoque unusquisque nostrum vel propriâ solertis  
naturæ instinctu in admirationem pariter & cognitionem hujus  
deducitur. Quid? quod plenô insuper quasi cœlô fulgurans per  
divinissimas revelationes protinus se ac propriis contemplandum  
præbuerit, ut quomodo se habeat tremendum hoc τῆς σοίας πέλαγος  
ἀπειρον τῷ ἄπειρῳ (uti Damascenus indigit) in Sacra Scriptura  
velut Solis mensa sit expositum. Nihilominus tanta est mysterii  
tamq; alta profunditas, ut nesciam quomodo subinde scrutator  
opprimatur a gloriâ, nisi simplici fide teneat: prout non soli usu  
olim vinit Simonidi Ethnico, qui triduum meditatus, quid sit  
**DEUS**, tandem fateri cogebatur; quanto diutius consideraret,

A 3

tan-

tantò sibi rem videri obscuriorem; verum aliis etiam meliori si-  
dere natis. Sanè Gregorius Nazianzenus de seipsô sic testatur:  
*Vix unum animô concepi, cùm statim trinô lumine circumfulgeor, &*  
*vix tria distingvere incipio, cùm ad unum rursus sublimis feror..*  
*Hinc tanta hic sententiarum divortia, tantæq; tamq; periculose*  
*errorum voragine, qvibus scotomatica submerguntur ingenia.*  
*Qvousq; igitur in cognoscendô DEO & per naturam & per gra-*  
*tiosam manifestationem pertingere liceat, jàm disquirere*  
constitui. Cæptis clementer annuat S.S.

TRIAS!



## CAPUT I.

Tradens Notitiam DEI naturalem, ejus  
Media, Modum, ac Terminum,  
in genere.

Σύνοψις.

1. Qvod intellectus per sensus DEI M non cognoscat, loco Augustini illustratur.
- (2.) Habilitas intellectus naturalis supponitur. (3.) Principium duplex asseritur.
- (4.) Via per Rationem concludendi ostenditur. (5.) Cartesiana Methodus nova  
notatur. (6.) Recitatetur & explicatur. (7.) Examinata profligatur. (8.) Dio-  
nysiana collectio ut naturæ conveniens laudatur. (9.) Naturalem DEI cognitionem  
negantes indigitantur. (10.) Instantia ab exemplis Atbeorum petita subjicitur.
- (11.) Atbeismum speculativum iisdem non probari demonstratur. (12.) Naturalis  
bujus notitiae imperfectio è Gentilium idolatria arguitur. (13.) Apologia qvorun-  
dam Ethnicorum πολυθεότητα aversantium dijudicatur.

### §. I.

**A**Nte omnia in ipsô statim limine ad animum revocandum.  
Aest, sensus, qvos mentis satellites, eosdemq; duces ad verita-  
tem scitè alias Plato appellat, naturaliter in DEO vel indagando  
vel capiendo prorsus deficere, cùm & abstrusissima sublimitas &  
Es-

361

Essentiæ simplicitas aciem illorum omnem subter fugiat pariter & excedat. Id qvod non minùs graviter qvàm ingeniosè insigne Prosopopœiâ dudum depinxit Augustinus in Soliloquiis, hisce verbis: *Misi nuncios ad omnes sensus meos exteriores & interiores, sed responderunt, quod non intrasti (ô Deus!) pereos: Oculi dixerunt, si coloratus non fuit, non intravit per nos; aures dixerunt, si sonitum non fecit, non transiit per nos; nasus dixit, si non oluit, per me non venit; gustus dixit, si non sapuit, per me non introivit; tactus dixit, si corpulentus non est, nihil me de hac re interroges.*

### §. 2.

Intellectus si concreatæ perfectioris sapientiæ adhuc coruscaret lumine satis luculenter, quantum pro apprehensivō hujus vītæ modulō sufficeret, Deum cognosceret; postqvam verò factā per lapsum privatione, plus qvàm Cimmeriis tenebris est obvolutus, ista quoq; lux fuit extincta, ita tamen ut aliquid instar radii, licet per qvàm exigui remanserit, qvō Deum esse, non penitus ignorare possumus. Radium dico non nudam Rationis aptitudinem cognoscendi DEUM, prout Timplerus cum sociennis, connata Principia negantes, falsò supponunt, nec ipsam intellectus facultatem *κείμενον*, nec ideam impressam, nec dispositionem qvandam, sed *τύπον* à naturâ implantatam, Inter *νοιας άνθρωπος* referendam, quales sunt *νοήσιμα* tām theoretica qvàm practica menti infixā. Hæc sive vestigia, sive rudera, sive leves qvasdam reliquias imaginis divinæ, sive cum Augustinō, lineamenta ejusdem externa nuncupaveris, nihil Pelagianum effuties, sicut nasutuli in Viris etiam magnis & cordatis Doctoribus cavillari non dubitârunt.

### §. 3.

E dupli autem succrescit principiō; prius *εὐΦυΐα* est sive insitum, ipsæ nimirūm notiones animo humano insculptæ, & post lapsum adhuc superstites, omni tempore ac locō cuiq; sponte suggestentes homini, esse Numen aliquod supremum. Qvandoquidem Propositio hæc; *D E u s e s t;* æqvè homini rectâ ratione utenti per se manifesta, ac illa; *Totum e s t m a j u s s u a p a r t e.* Hoc adeò infalli-

fallibiliter verum est, & naturæ consentaneum, ut rectè scripserit Tullius; nullam esse gentem tam feram tamq' ve immansvetam, qvæ non, etiam si ignoret, qvalem DEUM habere debeat, tamen habendum sciat. Principium alterum est *ἐπικτητικόν* seu acquisitum, scilicet per discursum instituta collectio ex actuali creaturarum contemplatione, & continuatâ eventuum mundanorum observatione, de Ente aliquo summô creante & conservante & gubernante. Disputant Autores, utrum à posteriori solummodo sit concludendum, an verò occurrant insuper argumenta à priori inferentiâ? alii affirmant & hoc & illud, plerisq' ve tamen non nisi processus à posteriori placet.

#### §. 4.

Tutissimè quidem calcatur trivium illud, qvod à Dionysio suo monstratum toties jactant Scholaftici. Sic autem ille; *noster intellectus triplici viâ de rebus creatis ad DEI notitiam provehitur, viâ eminentiæ, quâ quicquid in creaturis eminet, DEO aliqualiter attribuimus; via negationes, quâ defectus creaturarum à DEO removemus, si enim non potes invenire, quid sit DEUS, Augustinus inquit, piè tamen caveas de eō sentire, quod non est; via causationis seu causalitatis, quâ ex operibus cœli & terræ DEUM tanquam causam cognoscimus.*

#### §. 5.

Novam hīc excogitavit methodum faciliūs vel deprehendi divinitatem, vel convincendi atheos, novus ille (ut sibi quidem suisq' videtur) Philosophiæ restaurator, Renatus Cartesius: iste, sicut Scepticismum omnem per omnes etiam Peripateticorum hypotheses non profligatum hactenūs sed obfirmatum, funditus eradicated ire gloriatur, ita in demonstrandâ existentiâ DEI reperisse se putat non qvod pueri in fabâ.

#### §. 6.

Longum foret enarrare singula, queis tam veterum qvâ recentiorum perstringit axiomata, suos contrâ fœtus ad cœlum tollens. Ut qvâm brevissimè contraham discursum hinc inde in scriptis disseminatum, secretum pandit hōc modō: *Cum omnia dubi-*

dubitacionibus fluctuant, deletis ex animo opinionibus, quas à pueritiae imbibet, omnia simul & semel evertere, ut vel alia meliora, vel certe eadem, sed postquam naturae rationis examen subiissent, admitteret, indeq; putare, cuncta externa nihil aliud esse, quam lucificaciones somniorum, quibus insidias credulitati suæ tetenderit genius quidam, & falsa esse, existimare, quicquid unquam à sensibus hauserit, etiam principia per se nota, & mathematicas demonstrationes, persuadere sibi, nihil esse in mundo, nullum cœlum, nullam terram, nullas mentes, nulla corpora, seq; ipsum nechabere manus, nec pedes, nec ullum corpus, imò credere, nihil unquam extitisse eorum, quæ mendax memoria repræsentet, adeòq; & infixam menti suæ veterem opinionem, DEUM esse, rejicere, totumq; hoc de DEO fictitium esse, largiri: sed dum talia cogitet, dubitare planè non posse, quin ipse, quamdiu cogitet, existat; repugnare enim, id quod cogitat, eō ipso tempore, quō cogitet, non existere, alias verò fieri etiam facile posse, si cessaret ab omni cogitatione, ut illicò totus esse desineret: quapropter hanc certam & evidentem veritatem, ego cogito, ergo sum; pro primo fundamento Philosophiae suæ assumere. Porro cum res præcisè cogitans, & de omnib; aliis dubitans undiq; quāq; circumspiceret, ut cognitionem suam ulterius extenderet, primo quidem se invenire apud se multarum rerum ideas, quas, quamdiu non contempletur, nihilq; ipsis simile extra se esse, affirmet vel neget, falli non posse; invenire etiam communes quasdam notiones, & ex his varias demonstrationes componere, ad quas quamdiu attendat, omnino sibi persuadere, esse veras; quoniam autem ad illas non semper possit attendere, ac nondum sciat, annontalis natura creata sit, ut fallatur etiam in iis, quæ sibi evidentissima appareant, adhuc de illis dubitare, nec ullam certam scientiam habere posse, priusquam meliorem suæ originis agnoverit. Consideranti igitur ideas suas, unam earum omnium præcipuam, maximè claram & distinctam, Entis nempè summè intelligentis, summè potentis, & summè perfecti, independentis & completi, hoc est DEI, occurrere, in quo proinde existentiam non possibilem & contingentem tantum, quemadmodum in ideis omnium aliarum rerum, quas distinctè perciperet, sed omnino necessariam & æternam agnosceret.

B

sceret, & ex hoc uno & solo, quod talis idea in se sit, planè & manifestè concludere, DEUM etiam existere.

§. 7.

Ast enim quām perplexum, incongruum, vitiosum ac futile totum hoc sit ratiocinium, cui vel leviter ponderanti non ad oculum patescit? Quid enim est dubitare, negare & inde demum cognoscere? dubitatio nunquam est cognitionis principium. Qvin imò manifestō laborat circulō, dum existentiam DEI probat è claritate ideæ DEI, claritatem verò ideæ ejus ex DEI existentiâ, adeò ut opus non habuisset Cartesius corniculum effodere oculos, & pro perspicuis intricata & obscuriora obtrudere.

§. 8.

Multò sanè evidenter est anteà laudata Dionysii manuductio, in eāq; optimum genus, qvō ab operibus ad opificem, ab effectū ad Causam primam ascenditur. Ita tamen comparatum est, ut speculatio hæc objectiva resultet è notitiâ Subjectivâ ingeneratâ, eidemq; qvodammodo subordinetur. Hinc nonnulli sic prouinciant, Pricipium insitum esse qualitatem qvandam ipsi potentiae intellectivæ superadditam, in eādem instar habitûs cuiusdam firmiter radicatam, & cum Synteresi arctissimè unitam, qvâ homo recte rationis usu pollens ad cognoscendum DEUM promptus redatur, ut facile & expedite sponte suâ è conscientiæ latebris eandem actu elicere, & beneficiō illius clariorem & pleniorem posteà divini Numinis notitiam, mediante discursu naturali, sibi acquirere possit. Ad utrumq; digitum intendit Apostolus, de gentilibus agens: γνωστὸν δὲ τὴν φανερόν εἶναι τὸν αὐτὸν, (Rom. I, 19.)

§. 9.

Hæc cùm ita sint, mireris sanè, nonnulos sibi solis sapientes nescio quām spontaneam cœcitatem configere & impingere intellectui. Socinus certè cum infaustâ prole, Ostorodo, Smakio & Crellio, receptionem hodiè, ut vocant, sententiam, homini naturaliter ejusq; ve animo inesse divinitatis alicujus opinionem, falsam proclamat. Simon Episcopius eam credit esse conditionem animæ humanae, ut non modò nulla ci notion naturaliter sit impressa, sed nullus

lvs

305

lus etiam rationis usus in eâ locum habere possit, nisi per sermonem & institutionem, adeò ut illis adminiculis destituta, veluti tabula rasa, mansura sit, & non nisi secundum ductum naturæ bruti instar. Insificantur qvoq; ex Scholasticis aliqui, propositionem: DEUS est; per se notam esse: alii, multos etiam inveniri posse, existimant, qui habeant ignorantiam DEI invicibilem, adeòq; haud peccent, mortaliter, etiamsi proximum interficiant: alii ad minimum in rudi & sylvis enutrito evenire posse arbitrantur.

### §. 10.

Eqvidem dissimulari nequit, extitisse subinde non de vulgo tantum, sed inter politiores etiam & Philosophiâ imbutos Ethnocos, qui, Numen esse, vel subdubitârunt, vel penitus abnuêre. De Protagora enim Diogenes Laërtius in vitâ ejus memoriæ prodidit, librum edidisse, hisce verbis statim in frontispicio consignatis: *Ἄνθρωπος γένεται οὐχ εἰδένει, εἴτε αὐτὸς εἰσίν, εἴτε οὐκ εἰσίν.* Diagoras, Theodorus Cyreniacus, Evemerus, Tegeates, Callimachus, Prodicus Ceus, Hippo & alii, de quibus Cicero, Diogenes Laërtius, Plutarchus, Sextus Empiricus, constanter repudiârunt. Qvorum exemplis ipse etiam deceptus Scaliger vel saltim ab intra nullum hujus homini connasci notitiæ semen, ratus, mentem, inquit, naturaliter intelligere, DEUM esse, non est verum, nam & est à Diagora, & aliis insipientibus hominibus, mente tamen præditis, negatum, & à Protagora dubitatum, & ab Aristotele probatum, & à Metaphysicis quæsumum. Cui frigidam suffundit Johannes Gerhardus Vossius. Sic ipse divinô Spiritu percitus Psaltes regius, impios, ait, in corde suô dicere *אֱלֹהִים אֵין* (Ps. 14.) Narrant alii historiam levissimi cujusdam, qui vivum se cremari passus potius, quam DEUM fassus.

### §. II.

Verum enim verò, quicquid tandem vel scripserint, vel fecerint vel blasphemaverint isti male feriati, non simplex ignorantia, sed affectata pravæque dispositionis est censenda; per extremam malitiam omnem forsitan excusare Numinis sensum, nec tamen constat, num internis aliquando conscientiæ stimulis com-

puncti fuerint, qvos rebus secundis præfraetè suppresserunt, præterea desperatione mortisq; formidine circumventi, agnitionis scintillulas in imis mentis adytis latitantes suscitare neq; viverunt. Nervosè, ut solet, totum hoc complexus est acutissimus noster. Hülsemannus in Breviario Theologico sic docens: *Esse DEUM, esse unum summum, quô non sit aliis prior, esse potentem, boni remuneratorem & mali vindicem, ex librô naturæ & coonscientiæ humano ingenio elicetur, & fide humanâ creditur, quæ justâ DEI desertione & Diaboli potentiam sic potest elidi, ut possibile sit dari ad tempus quosdam speculativè atheos, non per naturam, sed per excæcationem.*

### §. 12.

Cùm igitur langvida admodùm sit qvaliscunq; hæc scientia, naturalis, sibiq; relicta hinc inde vacillet, prona qvôq; est & facile proclivis in Idiatriam. Eâq; de causâ Gentiles plures semper sibi Deos confinxere, partim in Solem & Lunam, reliqvaq; sidera cœlestia, partim alias etiam visibiles res defixi; unde nota sunt Jovis, Saturni, Apollinis, Mercurii, Veneris nomina & Numinia: ultrò tria millia vulgò numerant; id qvod Apostolus taxat, inquiens: ἦλαξεν τὴν δόξαν αὐθίξετος θεὸς τὸν ὄμοιων εἰκόναν αὐθεώτας, καὶ πλευρῶν, καὶ τελεσπόδων, καὶ ἐρπετῶν. (Rom. I, 23.)

### §. 13.

Qvanquam aliqui de mediō illorum reverâ unum tantummodo DEUM venerati videri velint, multis interim appellationibus obvarias operationes insignitum, qvia majestatis olim fuerit, plus qvâm simplici titulô salutari. Certè Maximus ad Augustinum pro se suisq;ve purgandis æq;valibus seqventia perscripsit verba: *Evidem unum esse DEUM summum atq; magnificum, quis tam demens, tam mente captius, negat esse verissimum? hujus nos virtutes per mundanum opus diffusas multis vocabulis invocamus, quoniam nomen ejus cuncti proprium ignoramus: nam DEUS omnibus religionibus commune nomen est, ita fit, ut dum ejus quasi quedam membra carptim variis supplicationibus prosequimur, totum colere profecto videamur. Sic Plato ad Dionysium: Se quando serio scribat, ordiri epistolam ab uno DEO, cum secus à pluribus. Idem persuadere*

367

svaderc conatur Seneca. Largiamur hoc sapientioribus, plebs autem superstitione eò forsitan vix penetravit, qvin, prout à sensibus pendebat, totidem numina sibi constituerit, qvot numina audierit, templaq; diversô apparatû extructa adierit.

## CAPUT II.

# Exhibens Impotentiam intellectus humani cognoscendi è lumine Naturæ Trinitatem in specie.

Σύνοψις.

1. Quid hic praetet ratio disqviritur prolatis qvorundam affirmantium fundamen-tis. (2.) Argumentorum imbecillitas evolvitur. (3.) Sententiae in contrarium allegatae ponderantur. (4.) Ad easdem respondetur. (5.) Quousq; tandem se ex-tendat notitia naturalis, summatim repetitur.

### §. I.

**C**Æteroqvi porrò disceptatur, num pari modō qvicqvam conjicere queat Ratio de tribus hypostasibus seu personis Essentiæ divinæ? Jam dudum affirmasse idipsum & demonstrare præsumisse ex Syllogismis Aristotelicis & Geometricis legitur, Origenes, propterea reprehensus ab Epiphanio. Idem tentarunt subinde & alii elicere, cùm ex ipsâ Intellectus & Voluntatis inde-le, tûm naturâ boni. Illud est Kekkermannii inventum sic colligentis; DEUM utiq; habere ex excellentissimum intellectum, ideoq; objectum etiam requirere perfectissimum; qvoniam autem nihil DÉO nobilius, in seipsum reflecti intellectum; jam nihil intelligi nisi per speciem objecti, exinde seqvi, DEUM, dum ab æterno se-metipsum perfectè intellexerit, concepisse ac peperisse in seipso perfectissimam imaginem sui ipsius, hanc igitur esse secundam personam seu Filium: Deinde cùm divina Essentia etiam gaudeat Voluntate, eâq; præstantissimâ, versante circa simile, in seipso itidem redire, inq; ipso DÉO tanquam infinito bono acquiescere, unde summa voluptas & amor oriatur; dum igitur æternus Pa-ter ideam suipius, Filium scilicet, conceperit, perfectissimâq; volu-

B 3

volu-

voluptate semper appetat, necessariò plenissimum amorem ac voluptatem à Patre in Filium, & à Filio in Patrem, tanquam imaginē in archetypum procedere; itaq; per coniunctum Intellectum & Voluntatem utriusq; tertium existendi modum s. Personam in divina Essentia ponit, nempe Spiritum Sanctum. E naturā boni multi sic inferunt; omne bonum sui esse communicativum, eodem pactō DEUM ut Bonum infinitum & absolutissimum communicatione intimā ac infinitā se communicasse aliis, & hōc ipsō duas à se distinctas produxisse personas. Ut illorum speculations taceam, qui exemplum petunt ab affectionibus Entis unitis primariis, unō, verō, bonō: à genericā cujusque Substantiæ proprietate triplici, esse, posse, & operari. Nimis quantum pueriliter ineptit qvidam, ex Grammaticis hypothesibus Trinitatem probare satagens: *Si enim, infit, quis Bliðtri eloquitur, vocem spirat, nihil dicit, si verò ex institutō Reipubl. Bliðri notaret Elephantem, non tantum spiraretur ut vox, sed & diceretur ut verbum, quod à voce spiratā tantum differret modō existendi, adeoq; non essentia-liter, cum vocis existere sit spirari, verbi autem dici seu significare simul: similiter DEUM Patrem dicere vel spirare, DEUM Filium, dici, Spiritum Sanctum spirari.*

### §. 2.

Nugae! Paulò majoris momenti cætera quidem aestimes: Verūm an per se primā statim fronte mentem subeant, talemq; sponte suppeditant conclusionem, haud immerito dubites, plurimis exceptionibus res ubiq; potius involvitur: Neq; enim humanum capit ingenium, qvomodo intellectus divinus intuendō seipsum distinctam statim genuerit personam, qvandoq; videm & ejusmodi propria reflexio animæ citra speciem fiat, nihilq; in DEO sit, nisi ipse idem DEUS, nec qvomodo amor divinus peculiarem existendi modum constituat: prætereà, ut ut ceu Bonum consummatissimum sese communicet, quis expediet, cur non pluribus aut paucioribus? Ejusdem farinæ & reliqua sunt. Affectiones qvippe Entis ratione tantummodo differunt & conceptū, non rea-liter: Potentia verò & actualis operatio qualitates sunt ab essentiâ profluentes, non v̄p̄stāp̄p̄a.

### §. 3.

## §. 3.

Mornæus quidem citat, quos nudâ intellectus perspicacitate, in cognitionem mysterii proiectos sibi imaginatur, utpote Zoroastren (cum duo pluresve fuerint e jussdem nominis, uter sit, conjecturâ opus erit) sic perhibentem: *Pater perfecit omnia, & tradidit secundæ Menti, quam universum genus humanum tanquam primum colit; ubi per Secundam Mentem DEUM Filium innuere videtur: Prætereà Plethonem Gemistum Platonicum, hisce usum verbis: Qui Patrem sequitur, & à Patre genitus est, quemq; multi primum arbitratisunt, quia DEUS per cum creavit mundum: Mercuriam Trismegistum, sic pronunciantem: DEUS, qui intellectus est, & vita & lumen, λόγον s. Verbum peperit, qui quidem intellectus alter est omnium opifex, unaq; cum illo, & alium, qui DEUS igneus & divinitas Spiritus est. Similia refert Scaliger de Platonicis qvibusdam: Cum de magnitudine, inquietus, DEI scriberet Proclus, Jamblichus, Porphyrius, Plotinus, penè ubiq; tria statuerunt, quæ ab illis ita digesta sunt: τὸ πεῖραν εὐ νάντα. Ψυχὴ εἰ, καὶ πάντα: quia DEUS sit τὸ πεῖραν εὐ, neq; aliud, quām illa, qui cum creat, creat per εὐ, est ergo εὐ creator, idcirco faciunt illum esse omnia; anima vero gubernatrix est, minus simplex & remotior à principio: ideo εὐ absq; conjunctione, εἰ πάντα, anima, cum conjunctione, εἰ καὶ πάντα, propterea quod rectionis officium accipit à Creatore, & posterior est; haec tenus Scaliger. Triceps insuper in hunc usq; diem Chinenses Idolum habent, tñō corpore tria gerens capita, vultibus invicem amicè confpicientibus, de quō ajunt, idem velle & idem nolle his inesse; quod ipsum non obscurum DEI ter maximi inter illos extat indicium.*

## §. 4.

Verūm sicut in illos ipse ibidem statim animadvertis subtilissimus, & haud semel errasse, ostendit, dum Mentem mox dixerint αἰώνιον, mox alibi habere in se aliquid καὶ αἰώνιον, mox DEUM seu Patrem τεγαίων, ac si antecessisset ævum Filii, ψυχὴ gubernatricem autem s. Spiritum Sanctum longè faciant utrōq; inferiorem: ita tām isti quām illi, quos in scenam produxit Mornæus,

vel

vel aliud qvicqvam rerum naturalium, utpote Animam seu Spiritum mundi, qvem  $\lambda\delta\gamma\sigma\nu$  alias indigitasse Plato legitur, animo intendisse, vel sublimius dogma de SS. Trinitate à veris fortè veri DEI cultoribus auditum, minùs rectè percepisse, adeòqve seipso, qvid sibi velint, non intellexisse credas. Deastrum Chinensium qvod concernit; neq; hoc è solâ naturalis luminis benignitate hauserunt, verùm rudera potiùs esse existimes prædicati aliquando istis etiam in oris Evangelii, siqvidem alia insuper hujusmodi  $\tau\kappa\mu\eta\epsilon\alpha$  apparent in ipsorum fanis, utpote simulachra duodecim Apostolorum, de qvibus memorant, fuisse viros doctrinâ & virtutibus insignes, tandemq; vitâ transactâ in Angelos mutatos: effigiem item mulieris cernere licet, puerum brachiis gestantem, qvam virginem peperisse, Regisq; magni filiam fuisse, contendunt. Qvicqid igitur in medium hîc proferatur, exterius à rebus decerpitæ & accommodatæ sunt similitudines, undiqvaq; claudicantes, non intùs nata principia.

### §. 5.

Esse DEUM naturaliter cognoscit Ratio, & impossibile est, dari hominem per totum vitæ spatiū speculativè atheum; eaq; ipsa quantulacunq; notitia instar fomitis est, qvo plenior lux perfundando ac inqvirendo accendi facile posset, qvod si negligitur, hominem tamen reddit  $\alpha\omega\pi\alpha\lambda\delta\gamma\eta\tau\nu$ ; altius verò ascendere non valet, nec definire qvis sit, hîc jubet qviescere Plato, omnisq; obmutescit Philosophia, & sanè ex Hilarii sententia, *non cā naturā est, ut se in cœlestem cognitionem suis viribus efferat, sed à DEO solo discendum est, quid de DEO intelligendum sit.*

## CAPUT III.

### Sistens Revelationem ter Maximi.

Σύνοψις.

1. *Manifestatio DEI realis per visiones & voces premititur.* (2.) *Manifestatio verbalis è Scripturis in genere eruitur.* (3.) *Essentiæ unitas & Personarum Trinitas distinctius adstruitur.* (4.) *Notæ Personarum characteristicae & propria cuiusq; hypostasis probantur.* (5.) *Essentialia Idiomata immanentia explicantur.* (6.) *Transuentia ad creaturas subnecluntur.*

§. I.

## §. 1.

**Q**uare utramq; hīc facit paginam revelatio, ibi de seipso testatur DEUS, & qvod sit, & qvis sit, & qvalis sit erga creaturas. Sic enim sacra memorat Scriptura, statim post extructam hanc cum omni apparatū rerum mundanarum machinam variā manifestatione conditorem se patefecisse hominibus; utpote Protoplastis in Paradiso aliquoties, Noæ ante & post diluvium, Abrahamo decies, Isaaco bis, Jacobo septies, Mosi & Prophetis sēpī<sup>9</sup>, nec non aliis per visiones & diurnas & nocturnas in somno, nonnunquam sub specie ignis, ut Mosi in rubō ardente, (Exod. 3, 3.) itemq; universo Israelitarum populo in vertice montis Sinai, (Exod. 34, 1.) plerumq; tamen formā humanā, simul etiam sonō perceptibili cum iisdem colloquendo. Qvæ tamen seu apparitiones, s. voces merè fuere commutatitiæ, & per qvandam *omnipotens* ad tempus factæ, non divinæ naturæ propriæ, cùm alias in sese sit maneatq; Spiritus simplicissimus, infinitus & planè in hac mortalitate invicibilis: Deus non per substantiam suam, in qvâ invisibilis & immutabilis, sed per creaturam sibi subiectam mortaliū oculis apparuit, cùm voluit, exponit Augustinus. Id qvod ipse itidem haud obscurè significavit, negando Mosi obnoxius petenti verum faciei aspectum, (Exod. 33, 20. 22.) Et Christus, Deum esse Spiritum, clarè afferit, (Joh. 4, 24.)

## §. 2.

Insuper, esse Deum, nulla non in codice Biblico clamat linea, unde etiam solidè demum Theologo est probanda ac premenda ejusdem scientia, nec tanquam è Philosophiâ, ceu inferioribus disciplinis, mediante habitū naturali parta, præsupponenda, & ulterius modò illustranda, qvod falso sibi aliisq; nuper persuadere tentârunt Novatores Helmstadienses.

## §. 3.

Deinde esse unum essentiâ, trinum verò subsistentiâ, plus simplici vice passim non innuitur, sed inculcatur. Moses sanè articulatè vociferatur: *Audi Israel, Dominus tuus Johovah, unus est,* (Devt. 6, 4.) similia habet Devt. 4, 35. nec non Jesaias c. 44, 16.

C

Pau-

Paulus i. Cor. 8, 4. 6. Eph. 4, 6. i. Tim. 2, 5. Interim nihilominus partim in genere mentio fit plurium, Gen. I, I. cap. 3, 2. Jer. 10, 10. partim in specie trium, imprimis Num. 6, 24. in benedictione populi sacrâ, & Jes. 6, 4. ubi unum qvidem DEUM solio insidentem conspiciebat Propheta, triplici tamen compellatione Angelicâ salutatum: qvid? qvod in baptismo Christi circa Jordanum luculentius & penè sensibiliter se prodiderint, Matt. 3, 16. Ipseq; Christus emittens Apostolos, baptizare jussit in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti Matth. 28, 19. & Johannes Apostolus citra verborum involucra aperte edisserat; tres esse testimonium perhibentes in cœlô, Patrem, Verbum & Spiritum Sanctum. i. Joh. 5, 7.

#### §. 4.

Ubi nota simul uniuscujusq; exprimitur interna, qvòd in S.S. Trinitate illâ aliis audiat Pater, aliis λόγος seu Filius, aliis item Spiritus S. Qvod alibi plenius sic traditur, Patrem modô inenarrabili ab æterno genuisse Filium s. Verbum, Psal. 2, 7. Prov. 8, 24. Mich. 5, 3. Joh. 5, 26. Rom. 8, 32. Spiritum S. verò ab utrōq; procedere, Joh. 15, 26 c. 14, 26. Rom. 8, 9. Gal. 4. Ità qvidem, ut neuter utrōbiq; alterius sit vel Accidens, vel qualitas, vel cogitatio aut decretum, vel sonus evanescens, vel motus creatus, nec vel nuda relatio, sub diverso respectu alterius gestus repræsentans, sed subsistens individuum, vivum, intelligens, incommunicabile, non sustentatum ab aliô, id qvod stylô consuetô personam appellant. Terminos commodiores & magis perspicuos Græca suppeditat lingua, è qvâ Doctores itâ secernunt, unicam esse στοιχία, tres verò τριάδας, (desumtô hōc vocabuli è phrasî Apostolicâ, indigitante Filium χαρακτήρα τῆς τριάδος τὸ γένος, Hebr 1, 3. Et hîc nulla vel major vel minor, vel prior vel posterior: ratione ordinis Pater qvidem vocatur prima, Filius secunda, Spiritus S. tertia Persona, neqvaquam tamen ratione temporis, gradus aut dignitatis. Symbolum Athanasianum sic habet: *alia est Persona Patris, alia est Filius, alia est Spiritus S. sed Patris & Filius, & Spiritus Sancti una est divinitas, æqualis gloria, & coæterna maiestas;* Item: *Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus S. est Deus, & tamen non tres Dii, sed unus est Deus.*

#### §. 5.

Porrò Numen hoc trinum Ens in se est summum, primum & indepedendens, Causam superiorem planè respuens, Jes. 43, 11. c. 44, 6. Joh. 5, 26. Infinitum, omnium rerum ac perfectionum limites longè excedens, Hiob. 11, 8. Ps. 145, 3. adeòq; in seipso sibi sufficiens, gloriosissimum simul ac beatissimum. Immensum, ut nullâ neq; continuâ loci, nec successivâ quantitate temporis ac ævi mensurari queat: unde resultat, qvòd etiam sit æternum, citram ullam successionem & durationis fluxum tām à priori qvām posteriori à seculo in seculum perennans; ut & omnipræsens, nullibi nec poli ambitū nec soli conclusus, verūm spatia ubiq; replens omnia, si qvā essent, etianī imaginaria. 1. Reg. 8, 27. 2. Paral. 2, 6. Gen. 21, 34. Ps. 90, 2. 4. Ps. 139, 7. seqq. Jer. 23, 23. Immutabile, ab omni motu physico pariter & Ethico immune, Ps. 102, 27. Mal. 3, 6. Jac. 1, 18. Immortale, nunq;am ullō modō deficiens, aut admittens vitæ cessationem, Ps. 102, 13. Jes. 40, 28. Liberrimum, nulli coactioni aut fatali necessitati alligatum, Ps. 115, 3.

## §. 6.

Insuper DEUS est Omniscius, intelligibilia qvæq; & necessaria & contingentia, sive nobis fint præterita, seu præsentia, seu futura, eaq; vel certò eventura, vel (liceat βαεβαειδει) futuribilia, qvod innuit, reverà nunq;am è causis suis emersura, qvamvis sub hâc vel illâ conditione fieri potuissent, unicō actū exactissimè cognoscens absq; speciebus intelligibilibus, & sine discursū, 1. Reg. 8, 39. 2. Par. 16, 9. Hiob. 34, 21. Pl. 11, 5. Ps. 139, 1. 15. 16. Matth. 10, 26. c. 6, 30. 1. Joh. 3, 20. Qvocirca melioris doctrinæ gratia tres faciunt divinæ scientiæ sive species s. gradus; primam visionis, respicientem futura, qvæ ipse DEUS facere vel permittere constituit; secundam simplicis intelligentiæ, complectentem etiam possibilia, qvæcunq; fint ante omne decretum de iis vel producendis vel omittendis; tertiam deniq; medium seu neutram, s. conditionatam, ad ea directam, qvæ ex libertate agentis creati pro tali vel tali statū profici sci non neqvirent, (& hanc qvidem, qvod obiter notamus, veteribus signotam primus excogitavit Petrus Fon-

C 2

seca,

seca, diu, ut ipse fatetur, hærens animi, ne hâc ratione qvicqvam inducatur, qvod non ex omni parte cum communi Patrum doctrina, aut diligentí Scholaſticorum examine, & accuratâ limâ conveniret, ideoq; inter privatos parietes detinuit, postea verò rudi ab illo penicillo delineatam publicæ luci reddidit è discipulis Molina circa annum 1588. exemplum vide 1. Sam. 23, 12. ) Exinde liqvet DEUM qvoq; esse sapientissimum, cùm juxta præscientiam omnia modô excellentissimô penetret, eaq; per media ad optimum finem dirigat, prout ex creatione, redēptione, providentiâ item rerumq, administratione ac gubernatione luce meridianâ elarius apparet, Hiob. 11, 7. Ps. 104, 24. Ps. 147, 5. Jes. 40, 13, 28. Roman. 11, 34. C. 16, 27. 1. Cor. 2, 16. Est etiā omnipotens, extra se efficere valens, qvicq; non involvit contradictionem, ardua qvoq; & omnino stupenda opera, præter & supra naturæ ordinem, Gen. 17, 1. C. 18, 14. C. 35, 11. Hiob. 23, 16. Psal. 135, 6. Luc. 1, 37. Eph. 3, 20 Phil. 3, 21. Apoc. 15, 3. confer Exod 14, 21. Jos. 10, 13. Jes. 38, 8. Dan. 3, 94. C. 6, 22. Ubi tamen norma est solus intellectus divinus non humanus: nobis enim multa videntur impossibilia, qvæ citra negotium expedita reddere valet ac conficeret sumus moderator; qvemadmodum igitur brutum definire neq; vit, qvid præstare possit homo, sic nec mortalium qvisq; perspiciet, qvousq; feratur potentia divina: Hinc verissimè Aristoteles: πῦντα χρή τοῖς θεοῖς Διάβολοῖς, δωδαίς μὲν τοῖς θεοῖς οὐκ επέργασε. DEUS est bonus, imo summum Bonum, αὐταγόνος, non tantum essentialiter, verum etiam communicative, fons omnis boni, Ps. 25, 8. Ps. 86, 5. Matth. 19, 17. Jac. 1, 17. Misericors omnium creaturarum corporalium, præprimis hominum, miseriae subveniens, Exod. 34, 16. Num. 14, 18. 2. Sam. 24, 14. Jer. 31, 20. Thren. 3, 22. Hof. 11, 8. id qvod ex bonitate fluit, eidemq; qvodammodo quasi subordinatur. Verax in promissionibus, αὐταγόνης, prima veritas & fallere ne scia, Ps. 111, 7. Joh. 3, 26. Denique justus, ut suum cuique tribuat rectaq; sint omnia judicia ejus, Num. 14, 18. Deut. 32, v. 35. 1. Sam. 26, 23. Psal. 145, 17. 2. Theſſ. 1, vers. 5.

CAPUT

375

## CAPUT IV.

# Complectens errores circa Essentiæ divinæ unitatem, Personarumq; Trinitatem.

Σύνοψις.

1. Produuntur Spiritualitatem DEI infestantes, corpusq; ei affingentes. (2.) Taxantur unum & trinum ex Rationis judicio varie estimantes. (3.) Prostituitur Arrius cum complicibus diversis. (4.) Serveti utriusq; Socini & aseclarum degetuntur stabiliges. (5.) Rationes potiores subvertuntur. (6.) Generationem Filii & professionem Spirit. Sancti arrodentes castigantur. (7.) Novatorum & Arminianorum absurdia suggestuntur de fide circa Trinitatem implicita. (8.) Ventilantur exceptiones ad demonstrationes Biblicas.

### §. I.

**U**TINAM verò, qvæ de se ipse hoc modo suggestit altissimus, piâ simplicitate simplici; pietate omnes ubicunq; homines arriperent, cogitantes illud Clementis: τὴν πίσταν ὡς διδεῖν τὸ πλανῶγγυόντα. At cùm plurimis & hîc plus valeat scrupulum Rationis, qvàm pondus fidei, non pauci argumentorum lenociniis fascinati in horrendas fluctuantium opinionum Scyllas incidere. Neq; enim plumbeis qvibusdam ingeniis fuit verosimile, DEUM simplicissimum esse Spiritum, sed formam illi humanam, membraq; tribuere corporea, extensionem, brachia, dextramq; localem, præter nonnullos Hebræos Manichæi, Audæani, ut & Monachi Eremitæ in Ægypto, ob id Antropomorphitarum scommate notati: idem stolidi sentiunt Mahumedani; &c nuper, ut ut non apertô Marte, consequentiis tamen ineptis, frivolum restaurasse, portentum putatur Conradus Vorstius, sive seriò, sive, qvod ipse prætendit, saltim in personâ disqvirentis, adeoque non tam sacram literarum effata, qvàm Theologorum sententias impeten-tis; unicum, cui innitantur, est, qvòd DEUS oculos, aures, nares, manus & similia habere dicatur: qvod facile diluit Augustinus:

C 3

Omnies,

*Omnes, ajens, qvi spiritualiter intelligunt Scripturas, non membra corporea per ista nomina, sed spirituales potentias accipere didicerunt, sicut galeas & scutum & gladium & alia multa.*

§. 2.

Plurimi dum ne vel cogitatione qvidem ipsis licuit asseqvi, quomodo mente concipiendæ sint essentia una, tres verò hypostases realiter coëxistentes, varias sibi spinosasq; commenti sunt argutias, istos invicem conciliandi numeros. Insignem animi Eclipsin passus est Hierax, Seculi III. hæreticus, nimis ruditer essentiam assimilans divinam oleo lucernæ, ubi Pater ut primum, Filius ceu secundum flagret lumen, Spiritum S. verò nihil inde participare, sed eundem fuisse Melchisedechum, autumnans. Praxeas & Hermogenes tria tantùmmodò esse nomina somniarunt, qvibus unica insigniatur Persona, qvatenus & diversas facies & opera susceperit. Easdem cum hisce inflârunt tibias Noëtius, ejusq; discipulus Sabellius, latius spargens nefandum errorem, cognominati propterea cum sociennis Monarchici seu Patro-passiani, qvòd juxta illorum dogma Pater sustinuerit, qvæ ad Filium aliàs spectant, tormenta scilicet & mortem acerbissimam. Sabellio succinit Samosatenus, non addens deliramenta, nempè Verbum seu  $\lambda\alpha\gamma\omega\sigma$  DEI esse idem, qvod ratio vel  $\epsilon\eta\mu\alpha$  in homine, inq; Scripturis Filium e juis vocari & non esse DEUM ipsum, minime omnium illum JESUM, fuisse qvidem hunc hominem justum, prolem Mariæ, & ex profectu divinitatem consecutum, minime verò DEUM substantialem. Sic jam antea Seculo II. è Montani asseclis Artemon itemq; Beryllus inficiati erant, CHRISTUM fuisse distinctam à Patre Personam, anteqvam de Virgine nasceretur, nec propriam, sed paternam solummodo divinitatem in eō rese disse; in Synodô tamen deinceps ac Origine convictum esse Beryllum & saniori menti restitutum, autor est Eusebius. Circa idem tempus Helxai, medius inter Christianos, Judæos & Græcos, magis tamen Judaizans, Christum pro merâ habuit creaturâ, eumq; efformatum esse primò in corpus Adami, qvod induat vel deponat pro lubitu, qvando velit, Spiritum Sanct. verò sororem Christi.

Christi, fœmineō habitū præditam, de corpore in corpus migrare, deliravit. Nestorio Seculo IV. CHRISTUS itidem nudus erat homo, meritis deinde acqairens divinitatem inhabitantem, ita tamen, ut nulla invicem naturarum facta sit communicatio. Eodem ferè collimavit Photinus, Marcelli, qvi, cùm orthodoxiam simularet, ad Sabellianos defecit, sectator, divinam aut quāmvis aliam in CHRISTÔ naturam non concedens, præter eām, quām à Mariâ accepit, nec Spiritui Sancto propriam ὕπαστρην, qvin potius pro nudâ DEI virtute aut operatione venditare maluerit, conflatis Samosatenii & Sabellii erroribus: qualia jam Seculô I. Ebion quoqve eruſtaverat. Sic Manes seipsum Spirit. Sanct. temere mentiebatur.

### §. 3.

Aliâ rem aggressus viâ pessimus hæresiarcha Arius, Seculo etiam III. surgens, & argutans, solum Patrem esse naturâ DEUM & æternum, Filium vero ab eō ante secula creatum, adeo ut aliquando fuerit tempus, quō nondum fuerit, multistamen paraſangis antecellere reliqvas creaturas, ut singularem & nobiliorē, quæ sui similem non habeat, ideòq; nuncupari unigenitum Patris, non naturâ DEUM, sed gratiâ & participatione, inferiorem Patre non honore solūm, verūm etiam potentiam, nec eōdem cultū afficiendum, & licet sit imago essentiæ paternæ, eam tamen non participare æqvaliter: fraudem, quō minus pateret imprudenteribus, lufū occultavit Sophisticō, pro Græcâ voce ὄμοισται, in Scholista tunc usitatâ, substituens ὄμοισται, unicâ literulâ, totum tamen sensum depravante, interjectâ; quō factum, ut simplicioribus eō facilius imponeret: prætereà Spiritum Sanctum à Filio creatum extitisse demūm ex non entibus, minorem eō, nec totum Filium capere, quemadmodum nec Filius Patrem. Qvod pestilentissimum virus ad instar gangrenæ plurimas infecit accorrupt non modō mentes, sed & gentes. Hujus de Lycæis tanquam ex eqvo Trojano multæ insuper prodiere Sectarum soboles, utpote Semi-Ariani, si Anomæi, sic dicti, qvod Filius ipsis esset planè ἀνόμοισται, cùm alii ὄμοισται concederent, eundem Patrem quidem mino-

minorem, ex illius tamen essentiâ productum esse statuebant, sententiam per se malam durius adhuc interpretabant, creatum esse ιξ αν όντων, adeò ut gignere illis idem esset ac creare: Eunomiani item & Macedoniani, Spiritum S. demùm Patris & Filii ministrum faciebant; perinde ut hodiè ( qvod obiter hic inspergere liceat ) adhuc qvispiam nimis impiè Spiritum Sanctum æstimat totam collectionem creatorum Spirituum Sanctorum seu Angelorum. Sic idem Eunomius , recensente Nazianzeno, Patrem ac Filium ita esse verum DEUM, blasphemavit, sicut canis terrestris & cœlestis æqvivocè qvidem, attamen propriè & verè canes sint.

#### §. 4.

Novam hic cum Arianis superiori seculô instruxit aciem Michaël Servetus, ganniens, nec Christum esse DEUM, nec Spiritum Sanctum divinam Personam, qvin illum potius nudum deprehendi hominem, hunc verò solam DEI in creaturis ἀνέγειται, bonosq; motus internos; auspicio qvidem admodùm infelici, Genæ qvippe proptereà exustus. Nihilominus Lælius Socinus ex Italiâ oriundus, utut præsens cerneret horrendum hominis supplicium paulò post idem in Germaniâ Poloniâq; disseminavit, hōc ipsô Photinum nomine cognominem imitatus. Faustus Socinus, patruelis Lælii, hæresin propagavit in Italia primùm, qvò fuerat reversus post mortem illius, mox Basileæ & Tiguri, per Sarmatiā qvoq; & Transylvaniā. Cujus posteri, ceu extiosa viperarum progenies, utut ex Imperio Romano per decreta publica ejecti, in latebris suis idem monstri in hunc usq; diem alentes, scriptis blasphemis caput extollere nondum erubescunt, sed portentosa moliuntur, adeò ut Racoviæ Anno 1638. qvō expellebantur, liber sub prælō fuerit inventus, cui Titulus præfixus legebatur: *Tormentum thronō Trinitatem deturbans*; qvin imò se ipsos superciliosè Monarchicos appellant atq; *Unitarios*. Qvibus haud immerito anumeres Arminii pullos, medios inter Sociianos & Calvinistas, divinitatem tribuentes Personis non collateraliter sed subordinate, ita ut solus Pater sit DEUS κατ' ιξοχίων.

Etiam

Etiā ex illis, qvos saniori doctrinæ cálculum addere putares, omnimodā Personarum æqvalitate in dubium vocatā, indepen- dentiæ titulum aversantur, Filium potiūs & Spiritum Sanctum, à Patre dependere, ritè dici posse, opinati.

## §. 5.

Pleriq; horum vel aliquā suffulti ratione (citra rationem enim garrientes risū potiūs digni sunt qvām refutatione) cum Judæis fortè supponunt, distrahi majestatem ac imminui, si inter plures distribuatur, qvemadmodum in humanis circa duos vel tres im- perii Collegas usū venire solet: divinitatem Christi suspectam red- didit nativitas & fors humana, prout, Nestorius disputabat; ego eum, qvi bimestrem & trimestrem habuit ætatem, D E U M non appellaverim: Contra Deitatem Spir. S. urgent potissimum So- ciniani qvidem & Arminiani, par nobile fratum, qvōd de adora- tione ejus ne hilum qvide in deprehendere liceat in Scripturis nec præcepti nec exempli. Fulgura verò sunt è pelvi: illud enim circa plures Essentia & Voluntate diversos metuendum esset: istud, inter mortales scilicet ortum esse, certisq; mensium ac an- norum periodis circumscriptam egisse vitam, nihil officere Sal- vatori, qvō minūs verus simul sit DEUS, adeoq; ve unius positio- nem non esse exclusionem alterius, neminem vel leviter sacra- rum literarum peritum, inqve summis Religionis Christianæ ca- pitibus versatum, latere potest; neq; enim aliud qvicqvam inde elicitur, nisi alteram SS. Trinitatis personam esse θεού, du- asq; in illâ unitas naturas, id qvod inter omnes constat: solen- nem autem Spirit. Sanct. orationem expressè haberi, Jes. 6, 3. quis ambiget? cùm Act. 28, 26. manifestè eidem assignatum confir- metur denuò; hoc ipse Episcopius agnovit qvidem esse unicum, qvod in speciem Apologiæ reddi queat, nauci tamen ac nullius momenti pro sapientia sua æstimat.

## §. 6.

Præterea de generatione ἐλόγῳ æternâ, Flaminisq; Sacro sancti processione miræ turbæ erroresq; ve varii. Multi olim gi- gni planè DEO haud congruere rati, Aëtiani scilicet seu Euno- D miani:

miani: qvod hodiè incrstant Sociniani, objicientes, nasci esse corporum naturalium, Filiumque sic mutatum à non esse ad esse, adeòque posteriorem Patre, nec fieri posse, qvin divina Essentia velex totò vel ex parte alterationi fuerit obnoxia. Verùm omnis exinde lapsus, qvia confundunt generationem physicam cum hyperphysicā, qvæ, terminō ab impuritate liberatō, nuda est Essentiæ communicatio citra omnem alterationem aut prioritatem, & si animæ rationalis propagatio per traducem absqve ulla perficitur mutatione, qvomodo in divinis tale qvicqvam accideret? Alii nativitatem tantùm & spirationē volunt metaphoricam; qvâ ratione veritas qvoq; Personarum & realis periclitaretur existentia. Scholaftici pro more altius rimari satagunt, argutientes, Patrem producere Filium per intellectum, Patrem & Filium per voluntatem Spiritum Sanctum (unde procul dubiō suam superà recitatam demonstrationem Kekkermannus mutuatus est) sed crassam meritò subtilitatem nuncupaveris: rem, præluente Scripturâ, tenemus, viam modumq; in hâc mortalitate nulli unquam percontari dabitur. Non pauci Spirit. Sanct. à Patre solô derivârunt, qvorum primus fuisse creditur Theodoretus Cyri Præful, æmulatione Cyrilli concitatus, Basiliiq; inhærens verbis, qui in fervore disputationis contra Macedonium minùs circumspetè aliquando loquens, formulis qvibusdam non adeò concinnis præter spem ansam dedit huic errori; eodem postmodum Damascenus itemq; Theophylactus Bulgarorum Archi-Episcopus fuere implicati. Ipsum autem Basilium excusat Nazianzenus in oratione funebri, omnisq; criminis fuisse purum, & sicutum veritatis assertorem, insuper testatur memoranda illius vox contra Eunomium; Etiam si rumpantur hæretici, non rumpitur Trinitas. Currente Seculô post CHRISTUM natum CCCC, jam per totam ferè Ecclesiam Græcam, hactenùs Latinæ per omnia consentientem, irreperere cœpit similis opinio, ac si non eodem modō à Patre & Filio prodiret Spiritus Sanctus, cum enim aliàs communis esset doctrina, Spirit. Sanct. procedere à Patre & Filio, mutatâ copulâ, æqvalem utiqve spirationem præ se ferente,

Græci

381

Græci dixerunt fieri processionem à Patre PER Filium; indeqve schisma ortum est, adeò ut Occidentales illos excommunicarent, hi contrà istos itidem anathemate ferirent, & adhuc durat dissidium. Sunt tamen, qvi ab hæreseos culpâ Græcos absolvere nulli dubitant, afferentes, voculâ PER innui ordinem, qvandoqvidem ipse Filius à Patre acceperit, ut Spiritum Sanctum spiret, ipse qvippe affirmans, se mittere illum à Patre, (Joh. 16.) non modum disparem. Qvod si ita se habet, tolerari potest, sin secùs, oppidò falsum est.

### §. 7.

Denique nescio qvô vel insanô furore vel intempestivô novitatis pruritû perciti nonnulli nostrô hôc ævô, nostrarumque partium, ut videri volebant, Theologi, temerè judicaverint, non omnes in ipsô etiam Ecclesiæ gremiô sub antiquo gratiæ fœdere viventes, exactè tenuisse, tres in unâ Essentiâ divinâ distinetas dari personas, nec cognitû ipsis fuisse necessarium, nec expressè à DEO traditum, è totô qvippe Vet. Test. codice non probandum: sed implicitè saltim DEUM credidisse, qvi, Messiam se nissurum, pollicitus, qvalis verò & ille futurus, num DEUS, aut Angelus, aut qvispiam alias, æqvè latuisse, usqve dum pleniore luce sub recenti paftô emergente, magis subinde & verbis & reali manifestatione inclaruerit. Perinde ac si obscurior olim & remissior qvodammodo fuisset salvandi ratio. His gemellæ fovent Armiani, numerum in Deitatis mysterio nullius esse efficaciæ, impiè blaterantes. At qvis non videt, ovum non tam ovo esse simile, qvam ista Socinianorum errori, vociqve Smalzii, veram in DEUM & CHRISTUM fidem sine opinione Trinitatis consistere posse, contra Ravensburgenses scribentis: nec multum differre à blasphemiatâ illorum, qvi, citante Chemnitiô, doctrinam de Trinitate commentum esse Synodi Nicenæ, Anno post Christum CCCXXV. demùm celebratæ, anteâ in Ecclesia, non auditum, nimis quantum imperitè & plus qvam imprudenter cavillati sunt, cùm jam anteâ Ignatius, Johannis Evangelistæ

D 2

disci-

discipulus, & Tertullianus pro eâ vindicandâ strenuè pugnave-  
rint.

### §. 8.

Opponentem dicta Scripturæ Sacræ meridianô Sole clariora, v. g. Num. 6, 24. Jes. 6, 3. Matth. 3, cap. 28. I. Joh. 5. infinitis obtundunt exceptionibus singuli. Ternam nominis יהוָה ut & Sancti repetitionem in benedictione solenni, nec non visione Propheticâ, eō tantum, ajunt, fieri modō, qvō vulgò omne trinum habetur pro perfectō, ad notandam absolutissimam Numinis excellentiam: Sophisticam autem refellit explicationem; impri- mis qvoad Jes. 6. Nov. Test. ceu clavis optimusq; interpres V. magnificum istud spectaculum mox ad CHRISTUM applicans, Ioh. 12, 41. mox ad Spiritum Sanctum, Act. 28, 25. Pompam CHRISTI Baptismalem, eundem distinctam qvidem à Patre cœlitus clamante esse Personam, at non divinam, neque filium nisi adoptivum innuere, Sociniani ajunt, columbam merum fuisse symbolum virtutis DEI super CHRISTUM effusæ, nequaquam Spiritus Sancti tānq; propriæ ψευστῶς larvam aut imaginem. Cūm hoc ipsum orthodoxæ olim Ecclesiæ quasi Achilleus esset clypeus, qvem objicere solebant adversariis ista animosâ acclamatione; Abi vane Arriane, & videbis in Jordane Sanctam Trinitatem planè. Qvoad ritum Baptismi nostri, qvō Salvator undâ tingi vel aspergi jussit homines, in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti, negant præcisè seqvi, verūm esse DEUM, in cuius nomen qvispiam baptizetur: instantiam petentes ex I. Corinth. 10, 2. ubi Israëlitæ in Mosen baptizati dicuntur; qvō ipsō tamen frivolè confundunt baptismum proprium, videlicet Sacramentum remissionis peccatorum & salutis conferendæ gratiâ institutum, cum metaphorico, qvatenus deducio per mare rubrum nube præeunte qvondam fuit typus eiusdem: porro subjiciunt, saepius in Scripturis res, qvæ non sunt DEUS, cum vero DEO conjungi, Act. 20, 32. Ephes. 6, 10. Phil. 3, 10. hand discernentes ea, qvæ æqualiter & qvæ instru-  
menta-

mentaliter illi associantur ; qvandoqvidem ne ipsi qvidem Sociniani, Spiritum Sanctum, qvem essentialē Patris virtutem jactitant, ὁγεωνώς ei hīc tribui, forte lagientur. Longè aliter jamdudum judicavit Ignatius de verbis CHRISTI: *Dominus, inquit, Apostolos mittens ad docendum omnes gentes, præcepit eis, ut baptizarent in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti, non in unum trinominem, nequè in tres creatos, sed in tres ejusdem honoris.* Classicum illud Johannis de tribus in cœlō testibus testimonium, partim ut supposititium planè repudiant, partim autoritate Cypriani, Athanasii & Hieronymi victi, pro genuino vel tandem agnoscentes, non eò tendere, ganniunt, ut Trinitas astruatur, sed solummodo JESUM esse CHRISTUM Filium DEI, adeòqve pro demonstranda eâ parum facere : partim de unitate voluntatis, consensūs ac concordiæ mutuæ, qualis etiam inter DEUM & homines fideles, interpretantur, non de unitate essentiæ, colorem qværentes amentiæ ex sequenti terrestrium combinatione, spiritū, aquæ & sanguinis, nec genere nec specie convenientium. Qvasi verò JESUM esse CHRISTUM Filium DEI, ostendere, non sit idem, ac eundem cum Spiritū Sancto, cuius simul fit mentio, adeòqve de paribus par datur ratio, peculiaria esse Deitatis ἀρχῶντα ? vel à discrepantia posteriorum, essentiali, ( qvam mutatâ locutione ipse innuit, circumspectè dicens, non ut anteā, ἐν εἰσι, sed εἰς τὸ ἐν εἴσοι ) ad prius valeret consequentia ?

## CAPUT V.

# Continens Controversias circa Essentialia Idiomata.

Σύνοψις.

- 1. *Vindicatur DEI infinitas.* (2.) *Immenitas cum aeternitate.* (3.) *Omnipresens.* (4.) *Immutabilitas.* (5.) *Immortalitas.* (6.) *Libertas.* (7.) *Omniscientia.* (8.) *Sapientia.* (9.) *Omnipotentia.* (10.) *Bonitas.* (11.) *Misericordia.* (12.) *Veritas.* (13.) *Justitia.*

§. I.

## §. 1.

**Q**uid sibi olim somniaverit Zeno Ethnicus: **DEUM, ajens,**  
**esse globosum, at non fractum, minimè verò infinitum, vix**  
divinare licebit, cùm mathematicam sapiat dimensionem.  
Interim sæpiùs nominata proles Sociniana, cumqve illis crassissimus Vorstius, non in se, sed tantummodo respectu nostri & pro captû intellectûs humani, infinitum esse Numen, criminantur, nec non è Subiectô & attributis, perinde ut Arminianis ex affectibus, compositum; hōc potissimum elumbi freti sophismate, qvia nullibi deprehendatur effectus nec virtus infinita, qvæ talem seqvi essentiam oporteat: quasi verò sutor rationalis calceum consueret sui similem sensibus ac intellectû præditum? nefariè commiscent Causam univocam cum æqvivocâ, proximam cum universali, internam itidem & essentiali virtutem cum externâ transeunte, affectionem propriam cum effectione, agendi modum cum opere productô. Et si valeret paradoxon, plura darentur infinita, qvod *ἄποπον*.

## §. 2.

Nec minùs fudes in oculis iisdem est nasutulis divina immensitas, dum ad solam nimis *ἀφιλοσόφως* restringunt potentiam: qvomodo enim ab Essentia in se mensurabili qvicqvam proficiunt qveat immensum, qvis enodabit? Æternitatem DEO imputant successivam, non advertentes, qvām turpi se hōc ipsō intrident denuò contradictione. Tempus qvidem successiva audit rerum duratio, æternitas verò nihil habet successivi, instans qvippe *νῦν* & prorsus invariabile: qvandoqvidem æternum, vi etymi, connotat Ens extra omnem terminum constitutum, adeòqve interminabile ratione principii & finis, indefectibile, omnisqve expers mutationis, nec non indivisible, ità ut nullò planè laboret fluxū, neqve in esse, neqve in propriis & internis actibus. Quid? qvod æternitas circa DEUM non ut accidens æstimanda veniat, cùm ipse sit actus æternus. Ortum trahit opinio ex alio absurdo, qvō tempus per se DEO coæternum faciunt,

faciunt, qvod in Manichæis qvondam taxavit Augustinus hâc illatione: DEUS fecit & tempora, & ideo antequam ficeret tempora, non erant tempora: non ergo possumus dicere, fuisse aliquid tempus, quando DEUS nondum aliquid fecerat; quomodo enim erat tempus, qvod DEUS non fecerat, cùm omnium temporum ipse fabricator sit unus.

§. 3.

Omnipræsentiam non tantum negavit olim Aristoteles, ad inferiora descendere, resqve omnes viores etiam adire, divinam ratus haud decere Naturam, qvin potius, more Regum Persiæ, magnâ pompâ aut Susis aut Ecbatanis commorantium, cœlô se contineat: Sed & vestigia hujus legens Averrhoës puerilem antiquorum judicavit cogitationem, DEUM ubique esse, existimantium. Vorstius cum Socinianorum cohorte veretur, ne qvicqvam decedat perfectioni, si res quoqve leves & conspurcatas attingat, aut si in re qvâlibet etiam antrō scarabæi (uti ruditos impudens) substantialiter adsit, simplicissima DEI essentia in angustum cogatur, adeòqve è maximô fiat minimus. Qvod & Crellius obvertit: *absurdum, inquietans, est sentire, Essentiam divinam in quovis pulvisculo atque atomo latere totam, adeòq; in locis spurcissimis non minus quam in augusto cælorum domicilio extare, & porro obscenissimis atque impurissimis actionibus planè median intervenire, & cum rebus intimè jungi, à quibus vel cogitatio abhorret.* Inanis sanè undiqvaqve & nugatoria collectio! Intuendô qvidem magnô Aristotele toti sunt Conimbricenses, eo qvod alibi mundo inesse DEUM statuat, Heraclitiqve approbet sententiam, qvi casam ingressus furnariam, sedensqve ad focum, alios tugurium intrare nolentes compellavit; introite confidenter, ne huic qvidem loco desunt Dii immortales: Verùm qvicut tandem sit, vel mente ac lingvâ titubasse Virum, è verbis superioribus satis claris oppidò patescit. Valeat interim Averrhoës cum persuatione suâ plus quam puerili. Anticyras autem naviget & Crellius & Vorstius, cerebrumqve purgent helleborô, discantq;

scantq; immaterialia inquinari non posse, sed citra contaminatio-  
nem aut imminutionem cum rebus etiam sordidis stare integra,  
perinde ut Sol radios hinc inde spargens in loca quoque impurissi-  
ma, & Animæ substantia toti corpori, fœcibus quoque alvi & sor-  
dibus præsens, nihil inde detrimenti patitur, nihilque contrahit  
fœditatis, aut lotio inungitur; capiant insuper, DEUM ubique  
esse non circumscriptivè & localiter (ideoque non latere in pul-  
visculo aut antro) sed repletivè, quâ ratione coarctari nequit,  
aut ullô unquam cohiberi aut constringi receptaculo. Alii, ut  
Servetus, Libertini & Manichæi, ita nullibi non præsens esse  
Numen credidere, ut permisceatur rebus, ad eundem ferè mo-  
dum, quo superstitione fascinati olim Ægyptii, è Stoicorum pla-  
citô, Deitatem per totum opus mundanum diffusam quasi ac divi-  
sam in variis animantibus, herbis item ac fruticibus, cœpe, allio,  
aliisque deprehendendam ac venerandam stolidè sibi persuaser-  
ant. Simile effutiebant Almericani (quorum Coryphæus Pari-  
fis crematus fuit) DEUM essentiam esse omnium creaturarum.  
Et mirum sanè, nefandum prorsus ac detestandum errorem ad-  
huc habere basiatores suos: Sic enim nostrò tempore non nemo  
eò processit dementiæ & blasphemiae, ut disertè scripserit: **DEUM**  
*esse omnem creaturam, canis adeò (horresco verbareferens) & reli-*  
*quorum brutorum partem, hominis potentiam esse ipsam potentiam*  
*æternam, canis ac porci vim visivam esse ipsummet creatorem & vi-*  
*vificatorem, quin DEU Metiam esse ipsum infernum, in quo ipse*  
*Diabolis ac damnatis inferat cruciatum.* Quo nihil indignius su-  
premâ dignitate configi posset. Nescio denique quorū delapsus  
Timplerus, DEUM præsentia suâ locum mundo præbere, quo  
sustentetur atq; ambiatur, quasi per febrim fabulatus.

#### §. 4.

Nec pro planè Immutabili agnoscant deliræ Rationis man-  
cipia. Eatenus largitur Vorstius, quatenus nullam subinferat  
imperfectionem, omni autem carere mutatione ac vacillatione  
renuit. Morali faciunt obnoxium motui Socinus cum Crelliô  
& com-

387

& complicibus reliquis, afferentes, DEUM qvandoqve statuere, qvæ anteà minimè, aut qvorum contraria decreverit ; solere etiam revocare sententiam suam adversus hunc vel illum jam sancitam. Glaucoma sibi ipfis offundunt, qvia mundum in tempore condendô evaserit creator, qvalis anteà non fuerit ; id qvod Philosophis qvoq; Ethnicis scrupulum injecit, ut cornutô inde ferirent Enthymemate, aut æternum esse mundum, aut DEUM mutabilem : Deinde, qvia in sacris etiam pœnitere dicatur, qvod Voluntatis arguat mutationem. Istæ tamen accuratiùs pensanti levî veritatis aurâ facile discutiuntur nebulæ. Quid enim qvæso eò advertis in DEO variabile, qvod hanc rerum produxit universitatem ? nihil accepit, nihil amisit in sese ideoqve nec in agente actio ista, sed objecto solummodò ponit mutationem, & qvamvis nova hinc surgit denominatio, non tamen est intrinseca, sed extrinseca, de qvâ ne vel minima in creante Subiecto alteratio ; nec compositionem facit, qvòd anteà audierit Causa Orbis in potentia, nunc verò in actu, qvæsi potentia illa priùs fuerit privata aliquâ perfectione, qvam posteà communicando rebus novum esse acceperit, adeòq; ex potentia passiva actuq; informante demùm completa extiterit : nihil enim tale in DEO locum habet, cùm sit actus purissimus, nihil unqvam involvens passivi. Nec qvicqva derogat pœnitentia in Scripturis decantata ; ut alia plura, sic & hoc ἀθωποπαθῶς Numini tribuitur intelligendum θεωπεπῶς. Etenim non designat affectum, ac si more humanô doleret de eventu præter spem ingruente, sed effectum, certa sub conditione jam prævisum ac susceptum, adeò, ut si, qvam hactenus suggescit gratiam, detrahatur impiis, aut aboleat, qvod fuit, pœnitere perhibetur, cùm anteà eâ lege ac fine agere constituisset : qvò spectant verba Augustini : Ideo DEUS dicitur immutabilis, qvia in naturâ ejus ira, furor, pœnitentia, oblivio, recordatio, & alia his similia illi nullô modô accidunt : Simplex enim natura est, & immutabilis atqve imperturbata, neque aliud est ipse, & aliud quod habet, & quod est.

§. 5.

Immortalitatem vellicabat dogma Eutychianum mosq; lo-  
E qvendi,

qvendi, etiam Monachis Scythiae per quam familiaris, unum scilicet de Trinitate passum mortuumque esse: utut enim non directe qvidem ad divinam hoc ipsum referrent Essentiam, sed personam medium *γενέσις θεωπον*, cuius humana natura a Deitate penitus absorpta illis videbatur, haud immerito tamen tanquam novitate suspectum & per se incommodum dicendi genus damnabatur ab Orthodoxis: Et nota est lepida Alamundari correptio, quem cum in partes attrahere missis legatis molirentur, ille se subristem simulans, ad aures nuper pervenisse, ait, Michaëlem Archangelum fatis concessisse, negant illi mori posse Angelum, tunc, vos verò, infit, cur persuadere conamini, DEO tale quid accidisse, cuius natura multò magis ullò unquam finiri modo aut mortem oppetere respuit? Quæ vel sola solidè hoc orationis portentum destruit argumentatio.

### §. 6.

Præter Stoicos fatuō suō fatō olim celebres, cuniculos contra Libertatem Dei agunt qvidam per ejusdem immutabilitatem, veriti ut simul stare possint. At nihil periculi subest: huic enim non ita adversatur immutabilitas, ut omnem planè exulare faciat contingentiam, solam quippe respiciens essentiam actusque internos, cum illa occupetur circa objecta externa, inquit; indifferentia sese determinandi & agendi diversa, sita sit, adeò ut nullâ labore contradictione, esse per se immutabilem, resque alias forinsecus oblatas pro libitu mutare vel non mutare posse. Quid? quod etiam Voluntas divina, utut libera, tamen perficit immutabilis: quicquid enim semel decrevit, nunquam mutat, nec nolle potest, quæ anteā voluit, aut velle, quæ noluit, nisi fuerit voluntas hypothetica. Et quamvis in summo Numinе ab æterno extiterit potentia logica ad oppositos actus liberos suæ Voluntatis, non tamen extenditur ad utrumque successivè, sed alterum tantummodo. Libera est Voluntas divina ad intra libertate coactioni, non verò naturæ immutabilitati oppositâ; ad extra verò libertatem à coactione & necessitate simul complectitur.

### §. 7.

## §. 7.

Omnisscientiam non Gentiles modò, sed & execranda Soci-nistarum tollit ac pessundat penitus colluvies : Non nisi per di-scursum res cognoscere DEUM ineptit Vorstius. Ast enim illis respondet Augustinus : *Confiteri, esse DEUM, & eundem negare esse præscium futurorum, apertissima insaniam est* ; Huic verò Sca-liger : *Tam est impia vox in divinis consilium, (intellige deliberati-vum) quam pluralitas Deitatis ; non disceptat, non ratiocinatur, non proponit, non colligit, non cum aliò confert, nec ab ullo accipit* ; Idemq; Hipponensis Episcopus : *DEUS, inquietus, non particula-tim aut sigillatim, velut alternante conceptu hinc illud, inde hoc, & rursus inde vel inde aliud atq; aliud, sed omnia videt simul.* Satis etiam mirari neq; veo Josephi, viri aliàs emunctioris nasi, socor-diam, opinantis, ex ignorantia interrogasse DEUM Cainum, ubinam esset frater Abel ? Recilius Chrysostomus : *Ignorantiam simulat misericors DEUS, hâc interrogatione eum, qvi italia commi-serat, præparans, ut ad peccati confessionem adduceretur, possetque veniam fortassis & misericordiam assequi* ; Item : *non ignorans, sed fiduciæ occasione ei præbens, ut per confessionem peccati delictum ejus ablueretur.* Finem Omniscientiæ pervertunt alii. Calviniani ajunt, Voluntatem ter Maximi terminare scientiam objectivè, (sic enim loqvuntur stylo se efferentes Scholastico) i. e. quicquid cognoscat, sive bonum seu malum, ideo prævidere, qvia decre-verit : hōc ipsō ἀρχήν & ἀρχήσιν in signo rationis divinæ nimis vertiginosè trajicientes, nudamq; contemplationem nescio in-qvam fatalem causam permутantes : Hinc Scientia media plerisq; horum sordet. Audiant verūm Augustinum : *Ut tu memoriâ tuâ non cogis facta esse, qvæ præterierunt, sic DEUS præscientiâ suâ non cogit facienda, qvæ futura sunt : non per ejus præscientiam mihi potestas adimitur, qvæ propterea mihi certior aderit, qvia ille, cuius præscientia non fallitur, ad futuram mihi esse præscivit.* Eandem scientiam medium, in sanō sensu sibi constantem, ad incrustan-dam gratiam congruam deflectit gens Jesuitica, qvasi exploraret Deus in conversione aliisq; functionibus hyperphysicis vires ho-

minum atq; inclinationem, sed hōc vel illō modō concurreret, susq; deq; habitâ voce Apostoli, & velle & perficere supremam largiri virtutem, magnō conatū inculcantis.

### §. 8.

Sic etiam Sapientia castigatur â filiis degeneris: quandoquidem nota est impudentia Regis illius Hispaniæ, Alphonsi X. sēpius dicere soliti, si ipse adstitisset DEO mundum creanti, consiliō se haud parùm suô adjuturum fuisse, ut multa aliter meliora que conderet. Nec desunt, qvi curiosè nimis disquirere minùs erubere; Num DEUS possit facere melius, quod fecit, quām quomodo fecit? imò & Problema affirmare: prout Thomæ placuit itemq; Scaligero afferenti: *Sine ullâ vel dubitatione vel cunctatione respondere etiam tironem cœlestis Philosophiæ sic, potuit, potest, poterit: additâ, post multa, hac limitatione, sed nolle posse, quia seipsum argueret imperfectionis operæ, quam in priore opere posuisse.* Annon verò id ipsum infinitæ præjudicet Sapientiæ, judicent alii? nonnulli tamen sic corrigunt, ut de Objecto tantum potissimum, non Subjecto, nec agendi modō interpretentur, cùm non involvat repugnantiam, dari creaturas tām quoad essentiam, quām accidentia præprimis & qualitates nobiliores. Spe timore conjunctâ ferri DEUM in bonum futurum, Arminiani garriunt, & omnium penè errorum comes individuus Vorstius: Qvō vix quicquam magis contrariatur Sapientiæ, ipsiq; Orbis Rectori, in quem nulli cadunt affectus, formido nulla, nihil ipsi est inopinatum. Qvanquam enim multa subinde ingruant mala, minimè tamen præter spem DEO accidunt, quin omnium potius prænoverit eventus, eāq; certâ ratione fieri permiserit, vel ex justitia vindicatrice vel causis aliis, utut à priori nos latentibus, ita tamen, ut vel tandem exinde etiam pro ineffabili Sapientiâ aliquid boni eliciat.

### §. 9.

Omnipotentem esse DEUM multi haud credidere Ethnici: & ridiculam quidem nonnulli supponunt rationem, quia mori ne-

nequeat; quasi verò hoc sit potentiae, quod impotentiam potius  
 ac imperfectionem innuit maximam: Hinc per Sarcasnum po-  
 tius quam serio id effutiisse viros, sunt qui putant. Eādem ober-  
 ravit chordā Montanus hæreticus; nec non Petrus Abailardus,  
 teste Bernhardo, intempestivè blaterans: *DEUM præter illa-*,  
*quæ fecit, nil quicquam facere posse.* Nec hīc *ἀσύμβολος* discedit  
 impurissimus Vorstius, potentiam DEI esse infinitam ac immen-  
 sam, inficians, quēd non ad omnia pertingat impossibilia: perin-  
 de ut alii Empectæ inde movent dubia, quia nec aliud creare  
 DEUM, nec factum infectum reddere, nec cunctum reparare  
 diem, nec mentiri nec peccare ipsi sit integrum. At quis non dete-  
 statur desperatam Sophistarum vafritiem? quis non videat hæc i-  
 psa, utpote per se simpliciter *ἀσύστατον* nihil derogare Omnipoten-  
 tiæ, sed vel ex parte DEI vel rei manifestè implicare. Quomodo  
 enim DEUS ab alio surrogatus veram tueretur autoritatem divi-  
 nam? DEUS creatus & ab alio dependens esset non-DEUS: quo-  
 modo immutarentur rerum series, aut vices temporum salvis hu-  
 jus universitatis legibus? sic idem sanè simul esset & non esset,  
 in quo prima vertitur contradic̄tio; eōdem pactō, si mentire-  
 tur aut peccaret DEUS, seipsum abnegaret: Benè Augustinus:  
*Magna*, inquit, *D E I potentia est non posse mentiri, neque ideo*  
*DEUS minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens*  
*nullatenus esse possit, qui hoc potest?* Obscurum quidem ex cano-  
 ne: quod quis potest, si vult, potest absolute; hic argumentum  
 negatur, subsumptione tali; Atqui DEUS potest peccare, si vult;  
 unde porrò DEUM peccare posse concluditur: in quo solvendo  
 ipse jam sudavit Durandus, majorem non simpliciter conceden-  
 do, verūm ita limitando, ut intelligatur de eo, qui non tantū  
 velit, sed & velle possit. Alii aliter respondent: ego citra am-  
 bages negarem Minorem; Deus enim neq; peccare vult neq;  
 potest ullō modō, adeò ut potentiam exorbitandi in eo vel su-  
 spicari meram redoleat blasphemiam. Dominicus à Scoto ra-  
 tionis decempedā metitur vires Numinis, disertè ajens; à Deo  
 effici non posse, quæ noster respuit intellectus, etiamsi non impli-  
 cetur

cet contradictionem. Cujus insistunt viam Calviniani & Sociniani : clara certè vox est Ostorodi: *nihil verum esse, nihil DEUM posse, quod sit contra rationem.* Si hoc, omnia sanè proscribenda prorsus ac eliminanda forent mysteria, qvæ dicuntur à plurimis contra rationem, licet potius sint supra rationem. Magis piè suô censuit tempore antiquissimus Patrum Justinus Martyr: & οὐδὲν τὸ τοῦ θεοῦ μητέρας ἐνθυμήμασι μελέτην οὐδὲ τὴν τοῦ θεοῦ αὐθητον τοῦ λόγου τὴν γνῶσην τὴν σέργα, ταῦτα  
vñ̄ τὸ οὐδὲν αὐθητον τοῦ λόγου τὴν γνῶσην τὴν σέργα,

### §. 10.

Bonitatem jam dum à multis retrò seculis infestârunt non pauci. Plutarchus tradit Zoroastrem, Nini æqvalem, duo sibi confinxisse Principia, alterum Boni, qvod Orimasden, Mali alterum; qvod Arimoniam vocavit, illud luci, hoc caligini comparans. Similem tenuisse opinionem Ægyptios, & qvosdam Græcorum Philosophos, Pythagoram, Empedoclem, ipsumq; etiam Platonem, idem autorest. Portentosum dogma è cinere denuò sufflavit III. post CHRISTUM natum ævō Manes, delirans, duo esse summa Entia, D E U M & Materiam, illum Lucem, istam tenebras, harumque principem qvendam nomine Saclam; mundum esse ex utrōq; compactum: qvamobrem à multis rebus suos abstinere jussit tanquam à malo Deo profectis, vino, laete, oyis, mactatisque omnibus, deficiente vitâ, nihil amplius boni superesse in corpore, arbitrans; animas substantiæ divinæ partes esse, tenebris colligatas, peccatum è materia propullulare, imò ipsam esse materiam, ideoque necessitate quâdam non liberâ voluntate committi, hominesque yeluti purgari, quoties peccant, malitiâ scilicet commixtâ ab illis effluente: animas morientes resurgere, corpus minimè, cùm nihil materiæ, utpote malum, salute dignum illis videretur: Vetus Testamentum, ceu Spiritus tenebroſi inventum, prorsus abominabatur, lege totâ, nuptiis, magistratû, bellis, fontium supliciis tanquam à malo Deo ortum trahentibus, penitus repudiatis. Jam antea sec. II. talia somniaverat Valentinus ejusque sodalis Marcion, multa rerum

rerum principia comminiscentes ad triginta usq;ve, alii plura  
 etiam, alii pauciora, infinita alii, quæ Æones appellare con-  
 sverunt; inde natales mali deduxere, quod rerum universi-  
 tati insit, naturæ inhæreat non arbitrio. Priscillianus eadem  
 dogmata à Manichæis & Gnosticis mutuò sumvit. Calvinia-  
 nos ter Optim. ut Causam peccati criminari in propatulo est,  
 & vel lippis ac tonsoribus notum. Ipse Calvinus hæc habet:  
*Reprobos ad peccatum, damnationis causam, prædestinatos, &*  
*Adamum DEI prædestinatione lapsum, inqvæ hanc miseri-  
 cum posteris DEI voluntate decidisse;* Stephanus Szegedinus  
 boat: *DEUM agere male effectivè, non permissivè tantum.* Mac-  
 covius permissionem facit duplicem, Ethicam & Physicam;  
 Physicâ DEUM promovere creaturam malam ad operandum  
 in peccatô commissionis. His succenturiantur Sociniani, ut &  
 Libertini & Ranteri Anglicani, quibus nihil turpe, ad qvod na-  
 turæ, quamvis corruptæ, incitamenta sentiunt, naturalia quæq;  
 à DEO esse ordinata, existimantes. Causa peccatorum per  
 accidens est DEUS Novatoribus Theologis. Quantopere sin-  
 guli lædant Bonitatem divinam cui non ad oculum patescit?  
 Fabulæ quidem de DEO dupli, Bonô & Malô, de materiâ  
 item & Æonibus facile concidunt, easq;ve recitasse est refutas-  
 se. Cæteri autem morosiùs instant; si omne malum culpæ  
 seriò displiceret DEO, impediret utique per omnipotentiam,  
 jam cùm fieri permittat causis insuper secundis concurrens, se-  
 qui, ipsum neutquam penitus abhorrere, aliás præter volun-  
 tam ne vel minimum præstare quisquam valeret hominum.  
 Satis argutè! Ast enim sufficienter objicit DEUS omni malo  
 obicem moralem prohibendo, detestando, pœnas comminan-  
 do, gratiâ quoque supernaturali Spiritûs Sancti intùs monen-  
 tis ac retrahentis: nonne hoc insigne Bonitatis argumentum?  
 ac potentiae ordinatæ? Qvod si absolutè cohiberet, infringe-  
 retur ac destruxta periret libera agentis dñs, status enim  
 esset violentus. Sicut igitur magistratus cædis nequaquam  
 accusatur, quia latronem non perpetuò carcere conclusum com-  
     pescuit,

pescuit, ita nec benignissimus rerum moderator malorum, quæ  
perpetrant homines, ullô modô reus est, utut non refrænet  
impetum omnipotenter. Quoad concursum Molinæus aliiq;  
subtiliores aperte D E U M promovendæ neq; vitiæ insimulare,  
nolentes, secernunt ipsi vitiosarum actionum materiale à for-  
mali, influxumq; ad illud solummodo restringunt, non ad hoc.  
Verùm enim verò jam dum observavit Svarez, hanc distinctio-  
nem esse nullam, si de materiâ proximâ actûs mali, cui pravi-  
tas per naturam adhærescit inseparabiliter, ut ne nomen, qui-  
dem absque vitiô concipi queat, sermo sit, nec vitari posse,  
quin constituatur D E U S autor mali, si in Entitatem actûs  
physicè influere dicatur. Quapropter accuratiorestratum  
materiale, illud in proximum & remotum subdividentes, non  
nisi ad hoc concurrere demonstrant, quatenùs nimirùm gene-  
raliter sustentat ac sublevat motum creaturæ. Inde autem  
vel minimam Summo Bono imputare malitiam, piaculum  
est.

## §. II.

Misericordiam sicut minùs decere homines virosque for-  
tes pro durissima sua *ἀπωγέλα* Stoicis olim visum fuit, sic à DEO  
omnino arcentes haud quaquam ipsi convenire putârunt..  
Qvod ab aliis tamen Philosophis Ethnicis tunc refellebatur,  
adeò ut Aristoteles in extremo mortis agone lachrymis obor-  
tis tremebundò ore vociferaretur: O Ens Entium miserere  
mei! Alii cùm sit attributum temporale, in hâc tantummodo  
ærumnâ creaturas, præprimis rationales, concernens, cessatu-  
ra in altera vita, statuque felicitatis perennis, quomodo cum  
divina reciprocetur Essentiâ, utpote per se æternâ, subdubi-  
tant? scrupulus tamen eximitur altius secum perpendentibus,  
utut actus secundus ad præsentem solummodo vitam pertineat,  
actum tamen primum fundamentaliter in DEO radicari nun-  
quam delebilem: sub Bonitate enim continetur, illius quædam  
quasi species, quod suprà attingebam. Verè enim Anshelmus  
excla-

305

exclamat: *In altissimô & secretissimô bônitatis tuæ latet fons, unde manat fluvius misericordiæ tuæ.* Sicut igitur Bonitas perstat interminabilis, ipsa qvippe DEI essentia, sic & misericordia. Idem procul dubiô dubium ex alterâ parte commovit Originem Sec. III. Doctorem, ut misericordiam non ad damnatos modò homines, verùm ipsos etiam Dæmones se extenderet, & sic per hanc utrisque spem vel tandem è lacu infernali emergendi relictam esse, contenderet. Multi præter rem Originem excusant. Alii socium erroris faciunt Ambrosium, quem tamen labis hîc expertem esse, eruditis satis liqvet, si quidem scriptum illud, unde hæc desumpta cavillatio, est supposititium. Anabaptistas autem Origeni per omnia consentire, pro compertô habemus. Vestigia insuper legit Lombarodus, solis tamen mortalibus, exclusis Diabolis, post exantlatos per multas annorum myriades stygios cruciatus, ob immensam DEI misericordiam, salutem compromittens. Hujus opinionis sectatores Misericordes Doctores falsè salutare jam dum Augustini tempore cœpit prisca ætas, eatenùs divortium ineuntes, ut aliqui, omnibus omnino hominibus promiscuè, alii solis verâ DEI agnitione imbutis, impiè tamen vitam transfigentibus, idipsum largiantur. A quibus parum abfuisse quibusdam in suspicionem venit Hieronymus, hisce usus verbis: *Diabolum & satellites omnesq; impios dicimus perire perpetuo, Christianos verò, si in peccato præventi fuerint, salvandos esse post pænas.* Simile his ignis Pontificiorum purgatorius, ubi peccata, gratiæ tempore nondum defœcata, flammis diuturnis excoqui, tandem verò animas inde eximi ac liberari, somniant: id quod eundem olet hircum. Singuli præter reni sapiunt. Utut enim misericordia divina in secula perennare, dicatur (Psal. 77, 8. & Psal. 138, 8. & alibi passim) rectè tamen respondet Augustinus: *Pertinere ea ad vasa misericordiæ, & ad ipsos filios promissionis.* Alias verò tempus gratiæ solummodo præsens ævum constituitur (Jef. 49, 8. 2. Corinth. 6, 2. Hebr. 3. vers. 13.) quod ubi peccatis nefariè consumitur, nullus porrò

F

cle-

clementiæ locus: idqve ideo, qvia per se qvidem misericordiæ capaces fieri nequeunt damnati, de commissis qvippe sceleribus nunquam pœnitentes, nec habitu fidei instructi: Non est in inferno confessio, non gemitus, non lachrymae, quæ judicis avertant sententiam; Ephrem ait: Qvando isthinc excessum est. Cyprianus infit: Nullas jam pœnitentiæ locus est, nullus satisfactionis effectus, hic vita aut amittitur aut tenetur. Ubi vero nulla resipiscientia, nec vel propria, vel aliena, fide apprehensa ac oblata expiatio, ibi nunquam miseretur DEUS, nec misereri potest.

### §. 12.

Veritatem pariter ac veracitatem mirum in modum labefactant Calviniani, inter cætera blasphemè docentes, DEUM ex absolutô dominiô homini injungere posse, ut mendacia credit: nec qvomodo salvari queat, video, si Voluntas interna & beneplaciti (ut vocant) discrepet à revelatâ, signo fallaci manifestatâ, illiqve ista sit contraria. Impium instar fulminis prosternit sphalma asseveratio Apostolica; ἀδωπῶν Φένουαζ Γεόν. Hebr. 6, 18.

### §. 13.

Doctores de Scholâ ad unum ferè omnes, exceptis paucis, & commutativam & distributivam justitiam ullò modò competere Supremô Moderatori renuunt. Qvibus adstipulantur Sociniani cum Arminianis & Vorstiô, omnem insuper à DEI vindicaticem prorsus justitiam removentes, ac si non necessariò teneatur pletere scelera, quæ non contra naturam divinam, sed voluntatem committi volunt: Ideòqve tam justitiam, quam misericordiam non Essentialia æstimant Idiomata, sed solummodo Effectus Voluntatis. Hæc qvod attinet, per se qvidem verum est, inter actum creatum & increatum nunquam dari

397

dari æqvalitatem , sed ex parte DEI semper deprehendi excessum infinitum , ut nulla jure fieri queat vel permutatio vel distributio , imprimis circa hominem lapsum : id qvod Nostrates facile largiuntur . Inter CHRISTUM verò θεόν θεωπον , obedientiam activam quam passivam totum genus humanum ex asse expiantem , Deumque locum habet exactè . Datur præterea in eō justitia dispositiva , quam gubernat vitam mortaliū , ab iisdem requirens , quæ facere aut fugere deceat ; hāc ratione DEUS justus est legaliter , justè à nobis debitum exigens officium . Datur justitia dispensativa , quam inter hominem & hominem jus ex æqvō dispensat . Deniqve compensativa , ubi creaturæ rationali non ex naturā , sed pacto ac fœdere cum ipsā initō , reddit , qvod ipsius est . Et hāc denuò vel remunerativa audit vel vindicativa : illa movetur ad præmia piis conferenda , hāc ad pœnas inobedientibus infligendas . Et hāc ipsā qvidem non nisi extremè ulcisci potest præfracte delinquentes , quandoqvidem vera hīc intercedit proportio , cùm peccatum , censente Thomā , quoddam quodammodo sit infinitum , quia contra DEUM : qvod hisce verbis exponit Cajetanus : *Quamquam peccatum non sit simpliciter infinitum , tamen in suo genere nempe pœnali infinitum est , sicuti linea , quæ non clauditur punctis , licet non sit infinita simpliciter , est tamen infinita in suo genere , nempe longitudinis .* Nec obstat , punire DEUM & remittere crimina pro lubitu , quando velit : unde vel maximè , non naturā inesse Numinis justitiam , arguunt ; à libertate enim actus ad libertatem Principii non valet consequentia . Actus & exercitium sunt liberæ voluntatis , ideoqve pœnas aliquantum differre potest , Principium autem est necessarium , & sic justitia DEO naturalis .

## Epilogus.

ET hīc qvidem vela tandem erunt contrahenda . Colophonem igitur toti speculationi impositurus cum Bernhardō ,  
in

in admirationem raptus; haud immerito exclamo: *Quam di-  
ves es in misericordia, quam magnificus in justitia, quam mu-  
nificus in gratia, Domine DEUS noster! non est, qui similis sit  
tibi, munerator copiosissime, remunerator aequissime, liberator pi-  
issime: gratis respicis humiles, justè judicas innocentes, misericor-  
diter salvas peccatores.* Summo huic ac benignissimo rerum  
Arbitro gratias habemus atqve agimus maximas, qvòd pro in-  
effabili bonitate præter scintillulas naturales per creationem  
concessas, pleniori etiam ac planè salutari agnitione sui nos  
imbuere, haud dedignatus fuerit, eidem nos commendamus  
devotè, calidissimis precibus poscentes supplices, ut divinissi-  
mō hōc jubare porrò collustret mentes nostras, qvō verā pie-  
tate fideqve sincerā colamus eum, usqve dum hāc vitā defun-  
cti admittamur in consortium cœlestis gloriæ, ubi videbimus  
â facie ad faciem. Faxit hoc ter Optimus ter maximus, cui  
laus, honos & gloria in secula seculorum,

AMEN!



Coll. diss. A. 5, misc. 15